

Thanatos

ISSN 2242-6280, vol. 1 1/2012

© Suomalaisen kuolemantutkimuksen seura

MAZZARELLA JA TODELLISET TAPAHTUMAT

Heli Hulmi

Merete Mazzarella, kirjailija ja filosofian tohtori on vuosikymmenten ajan kirjoittanut kuolemaa sivuavista teemoista. Minuun hänen liki kaksikymmentä vuotta sitten ilmestynyt teoksensa ”Juhlista kotiin” jätti käänteentekevän jäljen. Kirjallinen muotokuva syöpään sairastuneesta äidistä kertoi myös tyttärestä, joka eli intensiivisesti kuoleman läheisyydessä. Samalla dokumentoitui kappale suomalaisen saattohoidon arkea. Tyttären, Mazzarellan päiväkirja taltioi kolmen kuukauden taipaleelta jotain niin suoraa ja herkkää, kevyttä ja todellista äidin ja tyttären, vakavasti sairaan ja surevan suhteesta, etten muista aiemmin lukeneeni vastaavaa.

Kirjasta löytää myös kuolinkertomuksen, tarkan kuvauksen viimeisen yön tapahtumista. Äidin, joogaopettajan, Tanskassa syntyneen naisen viimeiset hetket kuvataan ikään kuin tahto ja hengitys liukuisivat yhteen. Rytminen hengitys hidastuu. Mazzarellan sanoin: ”*Ja äkkiä se on täytetty. Hän ei ole nukkunut pois, hän ei ole heittänyt henkeään, vielä vähemmän menehtynyt, hän on vetänyt viimeisen henkäyksensä.*” Se tapahtui kesämökillä aamuyöstä lintujen aloittaessa laulunsa. Totta, kuolinpäivä vaikuttaa pitkältä; niin ne vaikuttavat. Siihen loppui tyttäreltä päiväkirjan pito.

Luettuani teoksen ajattelin entistä useammin sitä, kuinka kirjoittamalla eletään suhteessa toisiin sekä tehdään todeksi oman mielen liikkeitä. Kuolinpäivän pituus sai tilansa, samoin saattamisen tunnelmat. Oivalsin herkkävireisen, aukkoja jättävän, ihmettelevän kirjoituksen voiman. Teos vaikutti omalta osaltaan ammatillisiin harppauksiini: pian lukemisen jälkeen aloitin työt elämäntarinoiden parissa.

Jo sitä ennen olin matkallani Saksassa saanut löytää Mazzarellan esseenomaisen kirjan ”Keskustelu”. Taisin lukea sen herkeämättä, yhteen menoon. Aloitin laivalla, päätin Hampurissa. Kopioin muistivihkooni siteerauksen Hannah Arendtilta, jonka mukaan maailma inhimillistetään puhumalla siitä. Valmiutta jakaa maailmaa toisten kanssa voi nimittää myös ihmisystävällisyydeksi. Mazzarellan tapa rakentaa lukemalleen yhteyksiä oman kokevan minänsä kautta houkuttelee mieltämään esseen juuri tuollaiseksi, monipolviseksi. Hän kirjoittaa omia eksistentiaalisia ratkaisujaan kysellen, hakien, kuvailen, ikään kuin rakentaen siltoja älyn ja tunteen välille, älyn ja aistien lomaan. ”*Kirjoittamisen salaisuus on siinä että joku lukee, kuten puhumisen salaisuus on siinä että joku kuuntelee. Elämä alkaa vasta silloin kun alamme kuulostella vastakaikua. Ehkä vastakaikua ei tulekaan, mutta jo sen kaipuu nostattaa pimeydestä korvan, liejusta kielen*”, kopioin vihkooni.

Käsitteen ”avoin kirje” opin varmaan Mazzarellalta. ”Keskustelu”-teoksessa kerrotaan, kuinka isoäitiin tutustutaan häneltä jääneiden kirjeiden kautta, mikä ei tarkoita että ne olisivat olleet verbaaliakrobatiaa. Ei, Mazzarella luki niistä estynyttä suhdetta sekä kieleen että elämään ja punoi isoäidin elämänkohtalosta tarinaa omaan kirjaansa. Näin vainajalle annettiin arvoa, häneen virisi elävä suhde – saattamalla hänet näkyväksi tämän päivän lukijalle. Toki kirjailijan muovaamaa tarinaa voi ajatella myös avoimena kirjeenä kauan sitten kuolleelle, joka antoi omalla jäämistöllään sytykkeet kirjoittamiseen.

Kirjassa ”Matkalla puoleen hintaan – eläkkeellä olemisen taidosta” (Tammi, 2010) Mazzarella sitoo yhteen surun ja ilon. Sillä jos luovutaan yhdestä, luovutaan toisestakin. Harry Martisonin runoa siteeraten ”*Jokaisen syvän surun kohteena on menetetty ilo. Älä kadota tätä suuntaa. Älä anna surun unohtaa asiaansa. Suru on suurin kunnia, jonka ilolle voi osoittaa*” voi ymmärtää, kuinka oleellista on antaa aikaa myös menetyksen tunteille. Ehkä asiat asettuvat näin suhteisiinsa, niille taipuvaan kokoon.

Carpe diem

Tällaisia pohdiskellen lähdin tapaamaan Mazzarellaa hänen Helsingin kotiinsa. Yläkerran ikkunasta erotin Hesperian puiston hevostastanajat kaikissa kullan sävyissä. Vein mukanaani oransseja gladioluksia, sillä kuvittelin kirjailijan matkustavan Tammisaaren, Helsingin ja Ruotsin asuntojen väliä, mietin leikkokukkia tilanteeseen sopivaksi. Osuin oikeaan. Puhuimme sekaisin ruotsia ja

suomea, mikä tuntui hauskalta. Kyselin, miten hänen mielestään ihminen voi valmistautua kuolemaan.

Kuva: Heli Hulmi, 2011.

- Luulen, että on olemassa tiettyjä hetkiä, jolloin oivaltaa tunteen tasolla kuoleman koskevan myös itseään. Minusta se on tärkeä oivallus; tarkoitan siis sitä, kuinka tuon kuolevaisuuden ymmärtää myös emotionaalisella tasolla, hän aloitti.
- Minulle se tapahtui äitini kuollessa. Jos hänelle, äärimmäisen elinvoimaiselle persoonalle voi niin tapahtua, niin se koskee luonnollisesti minuakin. Toki olen ajatellut paljon ohikiitävyyttä, katoavaisuutta ja varsinkin näin syksyllä, ennen pitkää talvea, huomaan pohdiskelevani sitä, miltä elämäni näyttää taas ensi keväänä. Ja kuinka monta kevättä ylipäättään on jäljellä! Vuodenajat ovat hienoja, nykyään nautin niistä ja iloitsen tämän hetkisestä elämästäni.

Lasioven takana istuu Mazarrellan mies, tekemässä kirjoitustöitä.

- Suuren rakkauden kokeminen 66-vuotiaana on ihme, Merete Mazzarella hymyilee kuin nuori nainen.

Tietoisuus ajan lyhydestä on kuitenkin läsnä. Jokainen keski-ään ylittänyt tajuaa, kuinka vakava sairaus saattaa puhjeta milloin vain, mutta Mazzarellan mielestä kuolematietoisuutta voisi käyttää hyväkseen ja ajatella: okei, teen sen, mikä minulle on tärkeää, ja teen sen nyt. Toiveita ei välttämättä kannata siirtää kymmenen vuoden päähän. Carpe diem. Ruotsalainen sarjakuvapiirtäjä hahmottaa ajatuksen stripiksi kallionkielekkeellä istuvasta pariskunnasta, joka tuijottelee synkkää maisemaa. Toinen tuumaa: jonain päivänä me kaikki kuolemme, mihin toinen vastaa: joo, mutta kaikkina muina päivinä me emme sitä tee!

- Toki sairauden ja kuoleman ajatus on aika vaikea. Minä kuulun siihen sukupolveen, joka on tottunut määräämään itse asioista, me olemme saaneet suunnitella koko elämäämme. Siinä mielessä Kaari Utrion provosoivasti heittämiä ajatus kuolemapillerien jakamisesta kaikille yli 75-vuotiaille kuulosti mielenkiintoiselta. Mikäli vanhustenhoito on huonoa, jos ihminen kärsii yksin kivuista eikä kukaan todella välitä, saattaa ajatus oman kuolinhetken päättämisestä tuntua hyvältä ratkaisulta, hän miettii.

Mazzarellan kirjoissa liikutaan lähinnä tämänpuoleisen maailman, ihmistenvälisen kommunikaation alueella. Kyselen kuitenkin, mitä hän uskoo tapahtuvan kuoleman jälkeen.

- Jälleensyntymää en ajattele, mutta uskon siihen, että ehkä on jotain. Se jokin on kuitenkin sellaista, mitä emme edes pysty kuvittelemaan etukäteen, se jokin on arvoitus, erilainen ulottuvuus... Arvoitus saa pysyä salattuna. Tunnen kyllä, että menettämäni läheiset ovat edelleen minun tietoisuudessani, minä kannan heitä mukani, keskustelen heidän kanssaan samalla kun ikävöin heitä. Kuolleet ovat mukana eräänlaisena psyykkisenä todellisuutena.

Yli ajanrajan

Käännän keskustelun kirjallisuuteen avoimina kirjeinä. Mazzarella mieltää kirjoitustensa suuntautuvan paitsi menneisyyteen ja nykyisyyteen, myös tulevaisuuteen. Hänen lapsenlapsensa eivät osaa ruotsia, mutta saattavat halutessaan tutustua isoäitiinsä kirjojen kautta; tai ainakin heille tarjoutuu siihen mahdollisuus.

- Minä kuvittelen niin. Toisaalta se liittyy kaikkeen luovuuteen, taiteilija kommunikoi yli ajan ja jokin osa hänestä ulottuu nykyisyyden ohi kohti tulevaa. Vaikken nyt kutsuisi kirjoittamista

tavaksi tehdä itseään kuolemattomaksi, niin kuitenkin kirjoittamalla ylitetään tietyllä lailla oma kuolevaisuus, hän valaisee.

Voiko sinun mielestäsi kuoleman jakaa toisen kanssa, kyselen.

- Kuoleva voi saada turvaa toisilta, hän voi saada tukea ja apua. Kuitenkin minun nähdäkseni kuolevat ovat todellakin yksin, sillä perustavaa eroa - toinen on lähdössä, toinen saa jatkaa elämäänsä - ei voi väistää. Toki on hienoa, jos saa kuolinvuoteellaan katsoa rakkaiden kasvoja tai pitää kädestä kiinni.

Kuva: Heli Hulmi, 2011.

Keskustelemme sitten oikeudesta erilaisiin kuolemantapoihin. Merete Mazzarella painottaa kuolevan oikeutta saada valita, keiden kanssa hän seurustelee tai kuinka hän viettää elämänsä viimeiset päivät. Myös riittävä kivunlievitys, tai päinvastoin: mahdollisuus kuolla täysissä järjissään, ilman morfiinia tulisi käydä päinsä. Tosin se vaatii hoitohenkilökunnalta rohkeutta; heidän tulee silloin sietää potilaan kipua.

Kuoleman idyllisointia

Iltapäivän aikana juttelemme kuolemasta maalauksena, minkälaiseksi sen kuvittelemme. Meri, taivas ja horisontti? Aamunkajo vai iltavalaistus? New Yorkin kaksoistornit, holocaust-muistomerkit ja Kauhajoen ampumisen paikat tulevat sivuttua. Merete Mazzarella toteaa, kuinka muistomerkit helposti politisoidaan, jolloin niistä viriää taas uusia ideologisia kamppailuja. Kehä jatkuu.

Sitten keskustelu kääntyy saattohoitokoteihin niin meillä kuin Ruotsissa ja Englannissa. Mazzarella pohdiskelee hospice-kulttuuria, ja sitä, tuleeko kuolemasta estetiikkaa, kun kauniit talot täytetään ruukkukasveilla ja suihkulähteillä. Ruotsalaisissa saattohoitokodeissa tuoksuu kuulemma vastapaistetulta pullalta ja levylautasilla pyörii Mozart.

- Miten käy ihmisen, joka haluaisi huutaa ja kiroilla saattohoitokodissa? Voiko hän tehdä niin, jos koko ajan tarjoillaan kanelipullia? Pitääkö aina olla niin kodikasta, viihtyisää, pitääkö kuolevan esittää tyytyväistä, kärjistää Mazzarella ajatuksensa.

Takaisin Tammisaareen

Kuolemapohdiskelut eivät enää tunnu ajankohtaisilta, kun Mazzarella kertoo tammikuussa ilmestyvästä kirjastaan. Käsikirjoituksen hionta on meneillään. Parhaaksi kirjoituspaikakseen hän nimeää Tammisaaren kodin. Mies saa olla lähistöllä, vaikka viereisessä huoneessa, mitään totaalista yksinäisyyttä ei kirjailijan keskittymiseen tarvita. Marilyn Monroen mukaan ”*the only things that really happen to us are love and work, and one without other is not so good*”. Kirja käsittelee työtä ja rakkautta. Minä jään innolla odottamaan alkuvuotta.

Kirjallisuutta:

Merete Mazzarella: Keskustelu. Suom. Raija Jänicke. Kirjayhtymä, 1992.

Merete Mazzarella: Juhlista kotiin. Suom. Kaarina Ripatti. Kirjayhtymä, 1993.

Merete Mazzarella: Matkalla puoleen hintaan – eläkkeellä olemisen taidosta. Suom. Raija Rintamäki. Tammi, 2010.

Heli Hulmi on kirjailija ja kirjoittajaohjaaja. Hän kirjoittaa parhaillaan jatkoa teokselleen "Saattaen vaihdettava - vapaudu kirjoittamalla" (Kansanvalistusseura 2010).